

ARŞIV DÜNYASI

Cilt: 6 - Sayı: 2

TÜRK ARŞİVCİLER DERNEĞİ BAŞKANI MEHMET AKİF TERZİ İLE ARŞİVLERİN DURUMU ÜZERİNE RÖPORTAJ

Safiye BAYIKOĞLU

Marmara Üniversitesi

Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü 4. Sınıf Öğrencisi

safiye-bayikoglu@hotmail.com

Benay ÖZBENT

Marmara Üniversitesi

Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü 4.Sınıf Öğrencisi

Türk Arşivciler Derneği Başkanı Mehmet Akif TERZİ ile Türkiye’de arşivlerin durumu, geleceği ve dijital çağda neler yapılması gerektiği üzerine gerçekleştirdiğimiz röportajımız aşağıda sunulmuştur.

Soru 1) Arşivlerin bir kurum için kurumsal hafızayı temsil ettiğini biliyoruz ve her türlü kurumlar için önemli olduğunun farkındayız. Peki, sizce Türkiye'deki kurumlar, arşivlerin bu açıdan öneminin farkında ve gerektiği gibi bir arşiv süreci işletilebiliyor mu?

Türkiye’de arşivcilik aslında çok yeni bir dal. Osmanlı arşivleri üzerinde görüş bildirilirken üniversitelerin Bilgi ve Belge Yönetimi bölümleri arşivleri farklı şekilde algıladığı için arşivcilik sistemi yavaş yavaş oturmaya başladı.

Kendi arşivlerinin farkında olmayan kurumlar var. Biz hep söyleriz, arşivler bir milletin hafızasıdır. Bu hafızayı sadece milletler için değil kendi şahsımız için de kullanıyoruz. Nasıl ki bizim geçmişimize ait fotoğraflar, anı defterlerimiz, tuttuğumuz yıllıklar varsa devletlerin de kurumların da birer hafızası var. Bunları kaybettiğiniz zaman geçmişimizden aldığımız bir güç olmayınca geleceğe de bakamıyoruz.

Japonya’da Hiroşima’ya atom bombası atıldı. Bu dünyada çok büyük yankıları olan hala da devam eden kötü bir olaydır. Japonya şu anda tüm çocuklarını Hiroşima’ya götürüyor. Orayı gösteriyor. “Buraya atom bombası atıldı ve burada insanlar yok, oldu tabiat yok oldu biz bu şartlardan şimdiki Japonya’ya geldik. Bizim çalışmamız gerekiyor çalışırsak daha da iyiye gideriz” diyerek öğüt veriyor. Aslında bir bakıma da hafıza tazeliyor. Ülkemizde de şimdi

son 15-20 yıldan bu yana İstanbul'daki birtakım belediyeler Çanakkale'ye ve tarihi mekânlara gezi düzenliyor. Biz de Türk Arşivciler Derneği olarak bu gezileri yaptık. Çanakkale'ye gezi düzenledik. Oraya gittiğiniz de okuduğunuz kitaplardan izlediğiniz belgesellerden çok daha farklı bir havaya giriyorsunuz. Hafıza tazeliyorsunuz. Orada 150.000 şehitten bahsediliyor. Orada bir millet gençliğini yitirdi. Çok enteresan; o dönem lise öğrencilerinin büyük çoğunluğu orada şehit oldu; mezun veremediler. Oraya gittiğimde şunu fark ettim beraber gittiğimiz arkadaşlar da keza aynı şeyi fark etti ki bu insanlar arşivde çalışan bunların belgelerini gören tasnif eden insanlardı. Gittiklerinde çok daha farklı bir ruh haline girdiler. Düşünün ki öğrencileri götürdüğünüzde şunu dile getiriyorlar “Önceden Çanakkale Savaşı'nın böyle olduğunu bilmiyorduk kitaplarda yazıyor ama biz bunları böyle hissetmiyorduk.” Çanakkale'de bir millet geleceğini kurtardı. Biz şu anda bu röportajı yapıyorsak bile oradaki şehitlerimiz sayesinde. Hepimizin ailesinden de bir şehit, bir gazi vardır bu şekilde. Mesela benim dedem Çanakkale gazisidir. Dedemin savaştığı savaş aletleri kendi evimizde, kendi hafıza merkezimizde var. Bu da bir arşivdir. Bu da bir hafızadır. Bunları gündemde tuttuğumuz sürece geleceğe farklı bir şekilde bakabiliriz. Arşiv dediğimiz budur.

Kurumsal arşivler, Türkiye'de yine devlet kurumları itibarıyla askeriye arşivleri var. Ama bunlar çok düzenli değil. En son bütün arşiv malzemesinin Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivlerine devri gerekir diye bir kanun çıktı. Bununla beraber bu arşivlerin Devlet Arşivlerine intikali ile bizim buradaki yaptığımız düzen gibi araştırmacılara açık hale getirip onların da kullanımına sunulması gerekir. Tapu kadastroda “kuyûd-u kadime” dediğimiz eski kayıtlar arşivi var. Bunlar mahkemelerimiz tarafından hala kullanılır. Osmanlı Devleti'nden günümüze intikal eden ihtilafli meseleler bu defter kayıtlarına bakılarak çözümleniyor. Örneğin elinizde Osmanlı döneminden kalma bir tapu senedi var. Mahkemeye müracaatta bulunuyorsunuz, Bizim dedemizden bir tapumuz var biz bunu okuttuk; Burdur'un şu köyündeki yerler bizimmiş deyip miras hukukuna göre dedenizin mallarını talep ediyorsunuz. Mahkeme, sizin o tapu sahibinin mirasçısı olup olmadığının nüfus kayıtlarıyla ispatını istiyor. Bunun için de Osmanlı dönemi nüfus kayıtları kullanılıyor. Köylerde hâlen mera davaları vardır. Bununla ilgili muhtarlar mahkemeye giderler. Mahkeme dava konusu meranın Osmanlı döneminde hangi köyün toprağı olduğu hususunda Osmanlı Arşivine yazı gönderir ve bunun araştırılarak cevap yazılmasını ister. Bunun için biz burada defterlere bakıyoruz. Aynı işlem tapu kadastro için de geçerli. O kayıtlar esas alınıyor. Ve bu şekilde onların malları veriliyor. Aynı şekilde bizim nüfus arşivimiz var. Nüfus arşivinin bir kısmı bizde bir kısmı da Vatandaşlık ve Nüfus Genel Müdürlüğünde. Oradakiler de hala kullanılır. Bunlar bizim tapularımız.

Savaş sırasında bir yer ele geçirildiğinde önce oranın arşivini yakıyorlar. Geçmişini ile bağını kesiyorlar. Bizim Kıbrıs Vakıfları ile alakalı derneğimizin bir çalışması oldu. Oradaki vakıf defterlerini biz günümüz Türkçesine çevirdik. Bir 15 sene falan oldu. Şu andaki Kıbrıs görüşmelerinde bizim çevirisini yaptığımız defterler kullanılıyor. Çünkü Rumlar ne diyor, buralar bizimdi. Ama nasıl diyorlar; “İşte burada falanca oturuyordu burası o yüzden bizim.” Ama biz diyoruz ki “Falancanın oturduğu yer zaten bizim malımız.” Biz, tapusunu ortaya koyuyoruz. Şu andaki görüşmelerde de bahsettiğim çalışmalar kayıt olarak kullanılmaktadır. İşte arşivlerin kıymeti budur.

Kurumlarda arşivlerin kıymeti biliniyor mu? Yeni yeni bilinmeye başlandı ama hala bilhassa

Anadolu'daki nüfus idarelerinde birçok nüfus defterlerinin Osmanlıcaları vardır. Onlar daha sonra yine bir kanunla toplandı. Bazen ihbar geliyordu "ben bunları çöpte buldum" Ama nasıl çöpte buluyordu, nüfus memuru arşiv temizlerken köşede çuvalda bir şey duruyor, sandığın içinde bir gün açıyor bakıyor anlamadığı Osmanlıca bir şey var. Pek de ihtiyaç olmadığını düşünüyor. Ya bu şekilde çürüyorlar ya da alıyor çöpe atıyor. Bilinç olmadığı için böyle bir durum yaşanıyor.

Osmanlı'da nüfus defterleri iki kayıt tutulurdu. Bu yüzden Anadolu'da nüfus defterleri var. Biri bulunduğu yere bırakılır biri başkent olan İstanbul'a gönderilirdi. Bahsettiğimiz defterler kendi yerlerinde kalanlar. Çünkü Anadolu'da da nüfus kaydı devam ediyor bazısı geliyor nüfus kaydı istiyor. Deftere bakılıp nüfus kaydı çıkarılıp veriliyordu o zaman. Veyahut öldüyse öldüğüne dair kayıt düşülüyordu. Onun için orada duruyordu o defter. Ama cumhuriyet sonrasında bunların kıymeti bilinmediği için birçoğu tahribata uğradı, yırtıldı, atıldı. Ama şimdi bilhassa üniversitelerin Bilgi ve Belge Yönetimi bölümleri faaliyete geçtiğinden bu yana bu bilinç geliyor. Yanlış bilmiyorsam on bir üniversitede Bilgi ve Belge Yönetimi bölümü var. Anadolu'nun birçok yerinde de artık bu bölüm var bu sevindirici bir şey. Çünkü bilinçli arşivciler yetişiyor. Eskiden arşivci neydi? Memurun biri görevlendirilir, burayı onun idare etmesi söylenirdi. O da kendisine göre bir sistem oluşturup o şekilde idare ederdi. Eğer o memur orada olmazsa hiçbir belge bulunamazdı. Adliyenin arşivlerinde de benzer bir durum söz konusudur. Yani arşivi bilen sadece bir kişi söz konusudur.

Ama şimdiki sistemde sizler bir sistemin üzerinde belgelerin nasıl tasnif edilmesi gerektiğini dosyalamanın rafa yerleştirmenin bir sistemi olduğunu hatta bunlar dijitalleştirilecek ise nasıl bir yol izlenmesi gerektiğini biliyorsunuz. Sizler yarın bir gün çalışmaya başladığınızda belirli bir kişiye gerek kalmadan sistem itibarıyla oradaki yetkililer aradıkları dosyaları belgeleri bulabilecek. Bu çok güzel bir gelişme bence. İnşallah bundan sonraki dönemlerde de sizler bu arşivcilik mesleğini daha da ileriye taşıyarak

kurumların arşivlerine sahip çıkarsınız.

Soru 2) Endüstri 4.0 çağındayız. İlerleyen zaman ve gelişen teknoloji ile birlikte yapay zekâ kavramı hayatımızın bir parçası haline gelecek. Peki, sizce arşivler için ne gibi bir faydası olabilir veya zararları olabilir mi?

Sorunuz için teşekkür ederim. Modern anlamda yapay zekâ ile birlikte dijital alem diyelim, bizlerin yeni yeni tanıştığı bir dünya. Arşivcilik ile ilgili ilintisini tespit etmek ve bilinir kılmak için biz bu sene Türk Arşivciler Derneği olarak Arşivcilik Günü Etkinliğinin konusunu “Yapay Zekâ ve Arşivler” olarak belirledik.

Arşivcilik Günü Etkinliği nedir diye bir soru akla gelebilir. Osmanlı döneminde arşivlerin kurumsallaştığı ve adının konulduğu dönem 1845 yılıdır. Osmanlı, arşivinin ismini Hazine-i Evrak olarak koymuş. Çok enteresan evraka hazine kadar kıymet veriyor, evrak hazinesi diyor. Zaten Osmanlı'nın klasik dönemde kendisine ait bir tasnif sistemi vardı. Bu sisteme göre aranan belgeler bulunurdu. Geçmişte Türk devletlerinde arşivcilik aslında gayet ileri bir durumdadır. Demin de bahsettiğimiz gibi örneğin Moğollar Anadolu'yu işgal ettiklerinde kütüphaneleri ve arşivleri yakmışlardır. Bu yüzden Selçuklu döneminden arşivimiz yoktur veyahut bizde yoktur; farklı ülkelerde vardır. Bu kayıtlar savaş ve yangınlardan dolayı kaybolmuştur. Balkanlarda yüzyıllar boyu hüküm sürmüştü orada toprak kaybı olunca bir kısım arşiv malzemesini getirebilmişiz, bir kısmı orada kalmış. Karşı taraf arşiv malzemelerini yakmış, hafızayı yok etmiş.

Osmanlı Arşivi 1845'te kurulduğu için biz de bir farkındalık yaratmak ve bu tarihin hiç olmazsa arşivcilik mesleğinin bir miladı olmasını istediğimizden kuruluş iradesinin çıktığı günü ve haftayı Arşivcilik Haftası, Arşivcilik Günü gibi düşündük. Buradaki amacımız da arşivcilik mesleğine bir tarz getirmek, arşivcilik mesleğine farklı bir yol vermek, mesleki anlamda bir milat koymaktır. Biz bu yıl bu miladın 173.üncüsünü kutladık. Ve bu bizim 14. Etkinliğimiz oldu.

Biraz önce de söylediğim gibi “Yapay Zekâ ve Arşivler” konumuzdu. Hatta General Mobile'ın AR-GE biriminde çalışan bir hanım arkadaşımız yapay zekâyı anlattı. Çok şaşırдық. Çin'de yapılan bir robottan bahsetti, bu robotun kendi kendini yenilediğini mevcut yazılımından kaynaklı kendi kendine hafızasını geliştirebildiğini ve sonunda da bu robotun “Kahrolsun Çin! Yaşasın Amerika. Ben Amerika'ya Taşınmak istiyorum” dediğini anlattı. Robotun fişini çekmişler. Bu, çok enteresan bir şey. Yapay zekânın sonu nereye kadar onu ben de kestiremiyorum. Ama arşivlerle olan ilişkisini hocalarımız anlattı. Orada da biz şunu gördük ki evet, arşivler teknolojiye uymalı; bir şekilde teknolojik çağda arşivlerin yönetim sistemleri, arşivleme sistemleri bu teknoloji çağında yerini almalı. Bununla alakalı çalışmalar evet var, Türkiye'de henüz yeni yeni dijitalleştirme olgusu oluşmaya başladı ki bence dijitalleştirme yapay zekânın alt yapısını oluşturuyor. Dijitalleştirmede kullanılan yazılımlarla arşivler daha farklı yönde değerlendirilebilir diye düşünüyorum. Bunun zararı var mı? Teknolojik her buluşun elbette ki zararı da var. Ama sonuçta teknolojik aletleri insanlar geliştiriyor ve yine insanlar kullanıyor. Bu, aslında insanın nasıl kullandığı ile alakalı. Örneğin internet, dünyayı artık çok küçük bir yer haline getirdi. Dünya artık bir bilgisayarın veya telefonun camında. Yurtdışındaki bir yayını naklen burada izleyebilme fırsatımız var artık. Bu, teknolojinin en son nereye geldiğini gösteren çok güzel örneklerden biri. İnsan teknolojiyi nasıl kullanırsa teknoloji o yönde değerlendirilir.

Teknolojinin çıkma sebebi aslına bakıldığında savaşlardır. Askeri ihtiyaçlardan dolayı teknoloji ve internet ortaya çıkmıştır. Daha sonra sivilleşmiştir. Günümüzde ise artık sivil teknoloji, askeri teknoloji geçti. General Mobile AR-GE departmanında çalışan arkadaşımız Silikon Vadisi'ne gittiğini ve bir dönem orada çalıştığını söyledi. Teknoloji bizim gördüğümüz ve duyduğumuzun çok daha ilerisinde. Bu teknolojiyi üretenler ise bunu bekletiyorlar. Mevcut teknolojilerin tüketilmesi ekonomiye katkı sağlaması para kazandırması gerekiyor. İnsanlar bu teknolojiye doyunca da bir üst model teknoloji piyasaya sürülüyor. İnsanoğlu bu konuda doyumsuz olduğu için her yeni çıkan teknolojik ürüne sahip olmak istiyor. Bunun en güzel örneği devamlı bir üst modeli çıkan telefonlara olan talebin yoğunluğudur.

Yapay Zekâ işin aslına bakarsak beni korkuttu. Çünkü bir tık sonrasında yapay zekâ ile elde edilen robotlar aletler bize hükmedecek mi? Tabii sonuç olarak biz onların fişini çekebiliyoruz fakat insanların da kötü niyetli olanları var. Mesela Mustafa'yı öldür komutlu bir robot yapılırsa bu robot sahip olduğu "Yapay Zekâ" sayesinde algoritmalar geliştirerek sadece ismi Mustafa olanları değil Mustafa'nın yanında ikinci bir isme sahip olanları da öldürme girişiminde bulunabilir.

Arşivcilik alanında Osmanlı arşivleri için biz kendi aramızda bu konuyu konuştuk. Herkes çünkü kendi gördüğü üzerinden örnek verir. Biz Osmanlı arşivinde olduğumuz için Osmanlı arşivindeki sistemi biliyoruz. Burada yapay zekâ nasıl kullanılabilir? diye düşündük. Yapay zekâ ile alakalı Osmanlı arşivinin bilgilerine ulaşma; cep telefonu ile ulaşılabilir çeşitli yazılımlarla, cep telefonu üzerinden insanlar kendi evlerinde çalışıp ürettiğini kurumunda görüntüleyebilir. Yapay zekâ sistemleri sayesinde kendi evlerinde üretip bir merkeze aktarabilirler. Yapay zekâ belki bunlardan topladığı bilgileri kitap haline bile getirebilir. Bunlar şu an teknolojinin kazanımları. Benim oğlum bir lojistik firmasında çalışıyor iki hafta oldu. Çarşamba günleri evde çalışacağını söyledi. Şirketlerinin haftada bir gün evde çalışma uygulamasına başladıklarını söyledi. Kurumda yaptığı faaliyetleri evde kendi bilgisayar üzerinden yapacak. Bahsettiğimiz bu teknoloji yapay zekâ ile ne kadar uyuyor dersek, şu anda bizler bildiğimiz kadarını konuşabiliriz. Ben şahsen kendimi "Yapay Zekâ" konusunda konuşacak kabiliyette hissetmiyorum.

Soru 3) Geçmişten bugüne kadar arşiv tarihine baktığımızda fiziksel ortamda korumaların yapıldığını görmekteyiz. Günümüzde artık fizikselin yanı sıra dijital ortamda da koruma ve saklama yapılmakta. Dijital arşivleri sağlıklı buluyor musunuz? Dijitalleştirme süreci nasıl ve ne şartlarda ilerlemeli?

Bu konuyla ilgili yine kendi kurumumuzdan örnek verecek olursam, bizler fiziksel arşivlemeye bir yandan devam ediyoruz, dijitalleştirme çalışmalarımız da var. Biz 1990'ların ortalarında dijitalleştirme konusunu konuşmaya başlamıştık. Şimdi yapay zekâyı nasıl bakıyorsak dijitalleştirmeye de o zaman öyle bakıyorduk. Çünkü o zaman teknoloji bu derece gelişmemişti. Bilgisayarlar bu kadar gelişmiş değillerdi. O zamanlar disketlerin içerisinde bilgi olmasına bile şaşıryorduk. Günümüzde ise bir mercimek tanesi kadar bir belleğe bile artık yığınla bilgi sığdırmak mümkün.

Belki biraz farklı bir konuya değineceğim fakat ben bunu böyle değerlendiriyorum. Kendi dini inancımıza göre bizim de yaptıklarımız dünyada kayıt altına alınıyor. Biz küçükken bize sağ ve sol tarafımızda melekler olduğunu ve bu meleklerin koca koca defterleri olduğunu

sağ taraftakinin yaptığımız iyilikleri sol taraftakinin ise yaptığımız kötülükleri yazdığını söylemişlerdi. Bunlara yazıcı melekler deniyor, bunlarla ilgili hadisler de mevcut. Büyüyünce bu fikir bana daha da ilginç gelmeye başladı. Düşündüğünüzde bir insan ömrünün ortalama 70 yıl olduğunu varsayarsak 70 yıl boyunca yaptığı bütün iyiliklerin ve kötülüklerin sağ ve sol tarafta ciltlerce tutulan defterleri olması gerekir. Bu nasıl bir arşivleme diye kendi kendime düşünürdüm. Şimdi geldiğimiz çağda ise bunun ne kadar normal olduğunu düşünmeye başladım. Bir ülkenin hayatını bile bir mercimeğin içine ne koyabiliriz. Teknoloji bence bizi biraz da Yaradan'a yönlendiriyor. Ben hep teknolojiyi bu yönüyle de düşünmüştüm.

Osmanlı Arşivlerinde düzenli ve planlı dijitalleştirme 2000'li yıllarda başladı. Osmanlı arşivi bu yönde hep ilkleri yapmıştır. Dijitalleştirmenin bize faydalarını ve zararlarını kendi içinizde hep konuşmuşuzdur. Çok büyük kolaylıklar sağlıyor. Her şeyden önce arşiv belgesi dediğimiz çok kıymetli bir şey. Arşiv belgesinden bir tane var. Daha önce bunlardan fotokopi çekilirdi. Eskiden bilgisayarlar yokken normal yazılı kataloglar vardı bu kataloglardan tarama yapıp belgenin özetine ulaşırdınız. Özetin yanında da belgenin adresi bulunurdu. Bu belgeyi istediğinizde depocu size bu belgeyi bulup getirirdi. Talep ettiğinizde istek fişi doldurup bu belgenin fotokopisini alırdınız.

Belge her fotokopi makinesine girip çıktığında yıpranıyordu. Örneğin araştırmacının elindeki ter bile belgenin hangi kısmına değdiyse o belgenin o kısmını seneler sonra çürütebiliyordu. Şu anda bunların önüne geçmiş bulunmaktayız. Artık araştırmacıya herhangi bir orijinal belge verilmiyor. Eğer ki talep ettiği dijitali olmayan bir belge ise araştırmacı sistem üzerinden talepte bulunuyor ve birkaç gün içerisinde bu belgenin dijitalleştirilmesi farklı bir birimde yapılıyor ve araştırmacı sistemine yükleniyor. Son üç yıldan beri araştırmacı artık orijinal belge ile buluşturulmuyor. Arşivlerin bir de yer depo maliyetleri var. Bu maliyetler dijitalleştirme ile ortadan kalkması veya farklı bir yerde depolama imkânı sunuyor. Bu şartlarda fiziksel arşivlerin kurum içerisinde, kurumun üst katında veya depolarında bulunmasına gerek kalmıyor. İleride bu alanda farklı şirketler ortaya çıkıp arşivin için sizlere depolama yerleri kiralama imkânı sağlayabilirler. Örneğin Taksim'deki bir şirketin fiziksel arşivi Gebze'de depolanabilir. Dijitali ise kendi kurumunuzda kalmaya devam eder. Peki, neden dijitali varken hala fiziksellerini de saklıyoruz? Çünkü dijitalin ömrünü şu an kimse kestiremiyor. 100 sene olabilir 50 sene olabilir fakat bunun herhangi bir kesinliği yok. Herhangi bir hacker saldırısında nereye gideceği; yani güvenlik meselesi hala tartışılıyor.

Dijital ortamdaki güvenlik hala bir tartışma mevzusu. Bilhassa bu bankalar için önemli bir konu. Çünkü hackerlar yazılımdaki herhangi bir boşluktan sisteme sızıp buradaki bilgileri elde edebiliyor. Bizim arşiv belgelerimizin tarihi kıymeti var, farklı bir kıymeti yok. Belki bize kimse saldırı yapmaz fakat arşivlerimiz sadece Osmanlı arşivleri değil. Banka arşivlerinde bulunan kişilerin gizli bilgileri kimlik bilgileri bu yüzden tehlikeye düşebilir. Aynı şekilde hastanedeki gizli bilgiler kişilerin bilgileri tehlike altında olabilir. Her ne kadar yedekleme yapılsa da bunun bir yerde sonunun olduğu, olacağı söyleniyor.

İşin temeline baktığımızda arşivlerin dijitalleşmesi gerekir. Hem araştırmacının ulaşması bakımından hem de kurumların ihtiyaç anında bir tıkla bulacağı bir belge çok önemlidir. Düşünün adliyelerde demin bahsettiğim arşivlerde belgeler raflarda değil yerlerde şu anda. Bunlar dijital ortam eşliğinde oradaki görevli bir tıkla belgenin nerede olduğunu bulabilir.

Hâkim ve savcılar da çoğu zaman mahkemelerde eksik belge nedeniyle mahkemelerin süresini uzatmaktadır. Belki bu sistem olursa daha mahkeme sırasında bile eksik olunan belge anında bulunabilir. Böylece adalet de daha çabuk yerini bulabilir. Bu, hem suçlu açısından hem de mağdur açısından önemlidir. Dijital arşivlerin önemini ben burada bu şekilde de vurgulamak istedim.

Bununla alakalı Osmanlı Arşivinde her yıl daha fazla dijitalleştirme yapılabilmesi için dışarıdan hizmet satın alınıyor. Şu anda arşivin yaklaşık %30'u dijitalleştirilmiş durumda. İnşallah ilerleyen zamanlarda da %100'e ulaşırız.

Soru 4) Özel arşivler tarihin hiç bilmediğimiz taraflarını aydınlatmakta ve kimi zaman bize ışık olabilmekte. Özel arşivlerin öneminin Türkiye’de ne yazık ki çok iyi idrak edilemediğini ve gerek ailelerin gerek ise kurumların özel arşiv meselesini çok ciddiye almadığını düşünmekteyiz. Size göre değerlendirecek olursak ülkemizde özel arşivlere gereken özen ve önem gösteriliyor mu?

Ülkemizde özel arşivler farklı bir yerde. İlk etapta aklımıza gelen bazı kurumsallaşmış şirketler var. Bunlar kendilerine özel arşivler kurmuşlardır. Özel müzeleri ve aile arşivleri var. Bu yaygın mı? Değil. Yapımız gereği arşivden anladığımız eski fotoğrafları ve aile belgelerini saklamaktır. Bunun günümüze yansması nedir? Hem dernek ile ilgili yaptığımız çalışmalarda hem de kitap çalışmalarımızda şunları gördüm; özel arşivler derken kent arşivlerini düşünebiliriz. Ben bunları özel arşiv olarak değerlendiriyorum. Çünkü her kentin bir hafızası olmalı. Özel arşivleri biz burada kıymetli buluyoruz. Belki benim evimde bulunan belgelerin ve fotoğrafların kendi başına bir anlamı yoktur, ama o bölgede o kentle ilgili bir hatıra merkezi kuruluyorsa bunlar bir yap-bozun parçası gibi bir yeri dolduracak. Örneğin benim dedemin Çanakkale’de ve Arabistan’da savaşa gittiğinde kullandığı kılıcı -ben Hatay Dörtüolluyum- Hatay’da kurulan kent müzesine hediye ettik. Şu anda orada teşhir ediliyor. Dedemizin ismi ile bu kılıç şu savaşlarda kullanılmıştır diye sergileniyor. Burada benim kastım hem kendi hafızamı orada görmekten keyif alıyorum hem de oraya gelen insanlar bunu görünce “bu insanlar bizim için savaşmışlar” diye düşünüp tarihe karşı saygı, şehit ve gazilere karşı minnet duyuyorlar. Böylece hafıza tazelenip tarihi bilinç geliştiriliyor. Kent arşivlerinde bizim yaptığımız birtakım görsel malzemeler, üretilen el emekleri, oylar, nakışlar belki mutfak aletleri belki o dönemin çalgıları o dönemin kıyafetleri sergileniyor. Biz bunları hep özel arşiv olarak değerlendiriyoruz. Ve bunların kent arşivlerinde sergilenmesi o bölgenin kendi marka değerini ve kendi kültürünü ortaya çıkarır.

Düşünün Kıbrıs’taki bir kültür ile Erzurum’daki kültür bir yerde buluşuyor. Şaşırsınız, halk edebiyatında bunu görebilirsiniz yine arşivlerde bunu görebilirsiniz. İlk anda baktığımızda Kıbrıs’ta Türk mü kaldı? Kimi Yunan, kimi farklı milletlerden; İngiliz kültürüne aitler diye biri değerlendirme geçiyordur zihnimizden. Ama arşivlere baktığımızda, Kent Arşivi yaptığımızda bunun böyle olmadığını görüyoruz. Kıbrıs’ta kullanılan bir kelimenin Elazığ’da da kullanıldığını görebiliyoruz. Veya benzer bir şekilde Arnavutluk’ta kullanılan bir kelime aynen Elazığ’da da kullanılabilir. Bu da bizim geçmişteki milli yapının ve kültür hazinesinin izlerini gösteriyor. Bunları ortaya koymak için akademik çalışmalar, Kent Arşivleri, kurumsal arşivler ve aile arşivleri Türkiye’de yeni yeni oturuyor. Benim okuduğum bazı makalelerde ve gittiğim yerlerde bunları görüyorum.

Osmanlı döneminde hanedanlık yapmış aileler var. Biz onlara derebeyi diyoruz aslında. Ben

önceden Fettahoğulları ile ilgili arşiv üzerinden aile biyografi çalışması yaptım ve bununla ilgili bir kitap hazırladım. Fettahoğulları, Türkiye'de geniş bir aile; kendi söylemlerine göre yaklaşık 300 bin kişiyi bulduklarını ifade ediyorlar. Bunlar kendileri bir bilince sahipler. Gerekli araştırmaları yapıp nereden geldiklerini nerelere dağıldıklarını bulduk. Bu da bir aile arşivi için çok önemli bir katkı oldu. Buna benzer soyadları meşhur olan insanlar var.

Bizim Osmanlı arşivine gelen insanlar da dedemi veya soyumu araştırmak istiyorum gibi isteklerde bulunabiliyorlar. Bu merak yavaş yavaş insanlarımızda uyandı. Bunun da sebebi Osmanlı Arşivlerinin açılması ve bununla birlikte araştırmacı sayısının çoğalması, yayınların çoğalması, Kent Arşivlerindeki bilgilerin benimsenmesinden kaynaklanıyor. Umarım bundan sonra da bu tür arşivler daha da ileri gider. Ama şu anda bizim istediğimiz aşamada değil.

Soru 5) Bir arşivci için mesleği kadar yaptığı işlerin bilinmesi ve haklarının korunması çok önemlidir. Bunu biliyoruz ve böyle olmasını diliyoruz. Bu anlamda Türk Arşivciler Derneği'nin bize sağladığı ve sağlayacağı değerler, olanaklar nelerdir? Arşiv personelinin özlük ilkeleri nelerdir? Bu konuda sizler çalışanlarınıza ne tür bir bilinçlendirme yapıyorsunuz?

Arşivcilik, Türkiye'de hala bir meslek olarak algılanmıyor. Bizim en büyük sıkıntımız bu. Biz Türk Arşivciler Derneğini de bu yüzden kurduk aslında. Daha önce ismi Tüm Arşivciler Derneği idi. Kurarken Türk ismi alacağımızı hedefimize koymuştuk. Türk'e en benzeyen isim tüm olduğu için Tüm Arşivciler Derneği olarak hayata geçirdik. Çünkü "Türk" ismi kanun gereği İçişleri Bakanlığından izin almadan kullanılamıyor. Belirli bir çalışma ve performansınız olması gerekiyor. Devletin, "Türk" ismini almakla ilgili şartları var ve bu şartların yerine getirilmesi gerekiyor. Bu şartları yerine getirip dosyalayıp İçişleri Bakanlığı'na götürmeniz gerekiyor. Türk ismi de bakanlar kurulunun onayı ile veriliyor. Biz bu safhaları atlattık. Bütün enerjimiz arşivciliği meslek haline getirilmesi üzerine yoğunlaşmakta. Zaten Türk Arşivciler Derneği'nin birinci amacı bu. Bununla beraber Türk kültürünün doğru bir şekilde yayılması ülkemize faydalı eğitimlerin verilmesi de amaçlarımız arasında. Biz buna yönelik eğitimler de veriyoruz. Osmanlı Türkçesi eğitimleri veriyoruz, restorasyon kursları veriyoruz; hem kağıt için hem kumaş için. Ve bu kurslardan gerçekten çok güzel geri dönüşler alıyoruz. Bunlar bizim birer katma değer olarak gördüğümüz şeyler. Belki tek başımıza bu konuda Türkiye'yi belirli bir seviyeye getirmekte yeterli olamayabiliriz. Ancak karınca misali yangına su taşıyoruz. Biz bunu böyle görüyoruz. Arşivciliğin bundan sonra bir meslek olarak görülmesi daha farklı bir boyutta olabilir. Çünkü Bilgi ve Belge Yönetimi bölümlerinin performansı aslında arşivciliğin geleceğini belirleyecek. Önceden sadece İstanbul Üniversitesi'nde bu bölüm vardı ve Osmanlı Arşivine personel yetiştirmeye odaklı bir eğitimleri vardı. Daha sonra bunun yanına modern arşivcilik ve kütüphane dersleri, dijitalleştirme ile ilgili dersler konuldu. Yani Bilgi ve Belge Yönetimi bölümü kendini geliştirdi. Bu kadar akademisyenin olduğu on bir üniversitede bölüm; bölümlerdeki hocalar, dekanlar, rektörler bunun meslek haline gelmesi gerektiğini siyasetçilerle paylaşmalı. Çünkü kamunun gözünde arşivcilik bir memuriyettir. Memurların özlük hakları temelde aynı olup ayrıntıya indikçe değişiyor.

Bizim arşivciler için istediğimiz özel özlük hakları ise belirlidir. Arşivler ülkemizde hep depo gibi olur. Bu yüzden de çalışma ortamları çok sıkıntılıdır. Bu ve bunun gibi çalışma

ortamlarından kaynaklanan zorluklar arşivcilere ayrı bir ücret verilmesini gerektirir. Örneğin bazı arşivlerde kemirgenler ve kurtçuklar, güveler için ilaçlama yapılıyor, zehirler konuyor. Arşivde çalışan personel bu havayı soluyor ve bununla ilgili çeşitli cilt ve solunum yolu hastalıklarına maruz kalıyorlar. Arşivcilerin bu yüzden emeklilik sürelerinin kısaltılması gerekiyor. Nasıl ki bir radyolog meslek hayatı boyunca uzun süre radyasyona maruz kaldığı için erken emekli oluyorsa, bunun için radyasyon tazminatı alıyorsa arşivci için de aynı durum söz konusudur. Çünkü arşivler genelde tozlu ve demin de söylediğim gibi insan sağlığı için zararlı olabilecek ilaçları/zehirleri barındırıyor. Biz bunları çok zaman raporladık, siyasetçilere verdik, bunlarla ilgili kanunlar hazırladık. Yine de bir şey elde edemedik. Çünkü bir yatırım gücünüz olması lazım. Oraya gittiğinizde siyasetçinin karşısında güçlü bir kurum görmesi lazım. Biz o gücü dernek olarak sağladığımız inancındayız. Ancak günümüzdeki siyasi yapı herhangi bir sivil toplum örgütünü dinleme kabiliyetine sahip değil. Avrupa ülkelerinde (bunu Türkiye'de ki herhangi bir siyasetçiyi eleştirmek için söylemiyorum, mevcut veya önceki hükümetlerde de aynı sıkıntılar söz konusuydu) sivil toplumlar ülkeyi yönlendirir, şekillendirir ve siyasetçiler sivil toplum örgütleri ile daha rahat çalışır. Örgütlü toplum kendisini daha iyi ifade eder ve çözüm yollarını ararken siyasetçilerle tüm üyeleri adına görüşmeler yapar. Derneğimiz 20 yaşına girdi. Bugüne kadar yaptığı etkinliklerle arşivcilik mesleğinin prestijli bir meslek olduğunu ortaya koydu. Bununla ilgili çok geri dönüşler aldık. “Arşivciyi depolarda gidip belge arayan insanlar olarak görürdük. Fakat böyle görülse de arşivci o depoyu gül bahçesine çevirir. “Arşivciler arşivlerdeki kıymetli bilgileri gün yüzüne çıkartıp önümüze koyan bir sisteme sahipler.” Biz bunu dedirtebildik. Bunun siyasetçiler tarafından da bu şekilde algılanıp buna yönelik çalışmaların yapılması gerekiyor.

Sizler, yani Bilgi ve Belge Yönetimi öğrencileri çoğaldıkça derneğe destek verdikçe derneğin gücü artacak. Türk Arşivciler Derneği, ülkemizde bu sahada tek yetkili dernek olmasına rağmen üye sayımız istediğimiz düzeyde değil. Bu hususta biz de sorumluyuz. Bizim de eksiklerimiz var. Örneğin üye çalışması yapamıyoruz. Gerek zaman yetersizliğinden gerekse maddi yetersizlikler bu çalışmayı olumsuz yönde etkiliyor. Bizim sadece bu konuda çalışan 2 personelimiz bile olsa daha fazla kişiye ulaşıp onları da derneğe üye yapabilirler. En son düzenlenen Arşivcilik Günü Etkinliğimiz bu açıdan çok iyi oldu. Öğrenci kulüpleri, derneğimizi çok güzel sahiplendiler. Bizim bundan sonraki arzumuz öğrencilik döneminizde ve daha sonra meslek hayatımız boyunca da dernek ile bağınızı kesmemeniz. Dernek sizlerin de derneği, yönetimde olun çalışmalara katılın, proje yönetin. Biz bunları arzuluyoruz. Bizim derneğimiz böyle bir dernek. Ben başkanım, ben yönetim kurulu üyesiyim tarzında kimsenin söylemleri olmaz. Tabi ki hukuki yönetim gereği dernek organları seçilir ve belirlenir. Fakat kimsenin bu konuda öne çıkma geride durma gibi bir durumu söz konusu değildir. Ben istiyorum ki Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü öğrencileri de gelsinler ve derneğin ucundan tutsunlar.

Öğrencilerimizin dernekle bağının olması ve geliştirmeleri için özel bir karar alarak öğrenci üyelik aidatını yıllık 20 TL olarak belirledik. Normalde ise üyelik aidatımız aylık 20 TL'dir. Ne yazık ki aidat ödenmeden derneğe üye kaydedilemiyor. İstiyoruz ki öğrencilerimiz bir şekilde derneğe üye olsun; sahip çıksın.

Soru 6) Türk Arşivciler Derneği'ne nasıl üye olunur?

Derneğimize üye olmak çok basit. Bizim sadece arşiv mesleği ile ilgili olan değil bu işe

gönül verenler, bu işe destek vermek isteyenleri de biz üye olarak kabul ediyoruz. Arşiv bölümü dışında üye olan arkadaşlarımız da var. Bu mesleğe saygı duyan, bu mesleği çok seven ve bu yüzden üye olan insanlar da var. Sizler bu konuda eğitim görüp ileride de bu mesleğe sahip olacağınız için sizin üyelikleriniz bizim için çok daha kıymetli. Müracaat formlarımız var, bu formları dolduruyorsunuz, biz bu formları yönetim kurulunda onaylıyoruz ve dernek üyeliğiniz başlıyor. Ve bir de aidat formları var. Ödemeleri de bankalar ile ilişkilendirerek tahsil ediyoruz. Elden alınan aidatlar da makbuz mukabilinde alınıyor. Bilhassa siz gençlerin üye olmasını çok istiyoruz. Okulu bitirdiğinizde de dernek ile ilişkinizi kesmemenizi diliyoruz. Yönetime katılın, proje ve fikirlerinizi sunun, etkinliklerimize katılın... Derneğimiz sizlere hep açık. Derneğimizdeki herkes gerçekten çok mütevazı insanlar. Bu yüzden de ben yönetim kurulunda olayım, ben başkan olayım gibi söylemler ortaya çıkmaz. Çünkü dernekteki herkes bir şeyler vermek istiyor, mesleğin bir adım daha öteye gitmesini istiyor. Bu niyetimizi gören akademisyenler de bu konuda bizlere destek veriyor. Örneğin Marmara Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi bölümünden Dr. Bahattin Yalçınkaya hocamız bizlere çok destek olmuştur ve olmaktadır. Kendisi aynı zamanda "Arşiv Dünyası" adlı hakemli dergimizin editörüdür ve arşivcilik günü etkinliğinde bizlere çok destek olmuştur. Bu desteği vermesinin sebebi de herhangi maddi bir menfaat göstermeksizin ortada bir çaba olduğunun farkında olmasıdır. Gerçekten de sivil toplum örgütleri veya dernekler, vakıflar hepsi gönüllü kuruluşlardır. İnsanlar bunlar için en kıymetli şeyleri olan zamanlarını verirler.

Kıbrıs Millî Arşiv Müdürü 5-6 ay önce beni aradı ve kurumsal olarak üye olmak istediklerini söylediler. Bu konuyla ilgili tekrar kendileri ile de irtibata geçeceğiz. Zaman konusunda bazen sıkıntılar çekebiliyoruz. Çünkü hem kurumda çalışıp hem de geriye kalan zamanda dernek ile ilgilendiğimiz için çoğu şeye yetişemiyoruz.

Dernek faaliyetlerimizden bir tanesi de her ay düzenli olarak "Türk Arşivciler Derneği Yaren Sohbetleri" adıyla ülke gündemdeki konularla ilgili konferans düzenliyoruz. Bu ayki (Aralık 2019) konferansın konusu Doğu Türkistan. Konuyla alakalı konuşmacı misafirimiz İstanbul Üniversitesi Öğretim Üyesi ve aynı zamanda İsa Yusuf Alptekin Vakfı Başkanı Doç. Dr. Sayın Ömer Kul olacak. Geçen ay (Kasım 2019) Suriye'de neler olduğunu anlatmak üzere yine bir konferans düzenledi. Kimi zaman sosyal medyada asılsız haberler ortaya çıkabiliyor. Bu yüzden düzenlediğimiz konferanslar bilgi kirliliği olan konularda bizleri aydınlatıyor.

Dernek faaliyetlerini daha nezih bir ortamda yürütebilmek için yer arayışlarımız var. Bununla ilgili çeşitli kurum ve kuruluşların imkânlarından faydalanmak istiyoruz. Büyükşehir Belediyesi yetkilileri ile böyle bir konu için görüşme yapacağız. Okmeydanı'nda bir dernek binamız var. Ancak imkânları kısıtlı ve sosyal bir mahalde değil. Eskiden yerimiz Sultanahmet'te idi. Oraya gidip gelmek zor oluyor diye dernek Osmanlı Arşivine yakın olsun, gidip gelmesi kolay olsun diye taşındı. Ancak bunun yanlış olduğunu sonradan fark ettik. Çünkü kültürel belleğe hizmet eden bir derneğin yeri yine kültürel bir bölgede olmalıdır diye düşünüyorum. Bu sebeple Osmanlı Türkçesi seminerlerimizi Sultanahmet'te bulunan Türk Edebiyatı Vakfı'na aldık. Bize Ahmet Kabaklı'nın özel odasını açtılar. Restorasyon derslerimiz Okmeydanı'ndaki binamızda veriliyor. Fatih bölgesinde vakıflara ya da belediyeye ait olan bir yer arayışı içindeyiz. Tabii ücretsiz olarak verilmesini talep etmiyoruz. Türk Arşivciler Derneği şu zamana kadar hiçbir cemaate, cemiyete ve hiçbir vakfa bağlı olmadı. Yani Türk Arşivciler Derneği bağımsız bir mesleki dernektir.

Sizden tek ricam arkadaşlarımızla beraber derneğe destek vermeniz. Gelip bir formla ve yıllık 20 TL bir ücretle derneğe üye olmanızı ve dernek faaliyetlerine katkıda bulunmanızı çok isteriz.

Soru 7) Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü öğrencilerine ve mezunlarına önerileriniz nelerdir?

Her şeyden önce böyle bir bölümün olması, arşivcilik mesleğinin bir nizama oturması, sistemleşmeye başlaması çok önemli. Gerek Marmara Üniversitesi'nde olsun gerek İstanbul Üniversitesi'nin olsun gerek diğer üniversitelerde olsun çok kapsamlı ve çok kıymetli hocalarımız var. Bu konudaki tek endişem Bilgi ve Belge Yönetimi bölümlerini açıyoruz; evet, fakat ileride bu öğrenciler bu bölümü bitirdiklerinde ne olacaklar? Bu çok önemli bir soru. Tabi ki de devletin herkesi işe alacak hali yok. Ama şu yapılabilir; kurumlara birer arşivci alınması kanunlaştırılıp alınacak personelin Bilgi ve Belge Yönetimi bölümünden mezun olma şartı getirilebilir. Öğrenciler okul bitince ne yapacağız diyerek gelecek kaygısına çok kapılmamış olurlar. Daha kendi devlet kurumlarımızda “arşivci” yok. Bu sebeple o arşivler düzelmiyor. Bölüm mezunu birisi o arşivde görevlendirilirse hem o arşiv 2-3 yıl içerisinde daha düzenli bir hale gelir hem de kurumsallaşır. Devlete bu bakış açısının getirilmesi için üniversitelerdeki hocaların siyasetçilere ve ülkeyi yönetenlere baskı yapması lazım. Her belediyenin en az bir Bilgi ve Belge Yönetimi bölümünü bitirmiş ehliyetli arşivci istihdam etmesi lazım. Ne yazık ki belediyelerin arşivleri de çok kötü durumda. Bu konuda daha yeni çalışmalar yapılabilir. Örneğin nüfusu daha fazla olan belediyelerin iki arşivci bulundurması zorunlu tutulabilir. Bu konuda eksiklerimizden birisi de tabiri caizse Bilgi ve Belge Yönetimi bölümünün iyi pazarlanamaması, istihdamın sağlanamamasıdır.

Sizlerin de yani bölüm olarak söylemek istiyorum eksiklerinizin olduğunu düşünüyorum. Bilgi ve Belge Yönetimi bölümlerinin tedrisatına baktığımızda tarihi arşivcilik ikinci planda kalmış durumda. Daha önce birinci planda tarih arşivciliği vardı bu da yanlıştı. Çoğu öğrenci ben ileride Osmanlı Türkçesi gerekmeyecek bir arşivde çalışacağım diye bir düşünceye kapılabiliyor. Fakat bir arşivciye Osmanlı Türkçesi de gerek; yani bu kültürle de beslenmeleri lazım. Çalışacağınız yerde Osmanlıca belge görmeyecek olabilirsiniz ama bu kültüre sahip olmalısınız. Öğrenciyken gördüğünüz derslerin bazılarını anlamsız veya gereksiz buluyor olabilirsiniz. Ancak gerek meslek hayatınızda gerekse özel hayatınızda mutlaka işinize yarayacak şeyler öğreniyorsunuzdur. Farklı alanlarla ilgili kitaplar okuyun. Mutlaka kendinizi yetiştirin ve lütfen hocalarınıza arşivcilik mesleğinin saygın hale gelmesi için devletle çalışma yapmalarına dair isteklerde bulunun. Bilgi ve Belge Yönetimi bölümleri olarak işbirliği içerisinde olun. Bunun da en iyi ortamı örgütlü bir yapıdır ki bu da Türk Arşivciler Derneği'dir. En önemlisi de işinizi severek yapın. Öğrencilik hayatınızda başarılar diliyor, geldiğiniz için çok teşekkür ediyorum.